

ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ВАСИЛЯ ФЕДОРОВИЧА МАЛЯВЧИКА

Роль особи в історії окремих населених пунктів є важливою та часто недооціненою. В деяких випадках такі особи можуть вести громаду населеного пункту до покращення благоустрою та соціального, економічного і культурного аспектів життя. В інших ситуаціях керівники можуть обирати неправильні рішення, показувати свою неспроможність до налагодження ефективної взаємодії структурних елементів адміністративного апарату і, як наслідок, сприяти погіршенню розвитку міста.

Ретроспективний погляд у таких справах часто дозволяє дати обґрунтовану і незаангажовану оцінку діям керівників. Предметом цієї статті є життя та діяльність Василя Федоровича Малявчика, багаторічного міського голови Луцька в 1913–1917 рр., у період Великої війни та складних і динамічних трансформацій.

Василь Федорович Малявчик народився 30.01.1859 р. у сім'ї православних. Він виховувався в Холмській класичній гімназії та Київському піхотному юнкерському училищі. Після завершення російсько-турецької війни 1877–1878 рр., у суспільстві Російської імперії панувало загальне обурення, що визначалося результатами повоєнних домовленостей. Можливо, саме у зв'язку з цим, у листопаді 1878 р., будучи 19-річним юнаком, В. Малявчик поступив на службу рядовим у 43-ій піхотний Охотський полк, що квартирувався у Луцьку. У серпні 1879 – серпні 1883 р. він навчався в Київському піхотному юнкерському училищі. Там він отримав спочатку чин унтер-офіцера (грудень 1880 р.), потім підпрапорщика (серпень 1881 р.) і досить швидко прапорщика (березень 1882 р.).

З вересня 1883 р. В. Малявчик повернувся на службу в 43-ій піхотний Охотський полк. Вже через півроку, в березні 1884 р., він отримав звання підпоручика [14, арк. 3-5]. Це, очевидно, було пов'язано з реформуванням російської армії, за яким звання прапорщика зникало узагалі. Слід також відмітити, що звання підпоручика в «Табелі про ранги» мало XII розряд.

З цього часу В. Малявчик командував різними підрозділами армії (ротами, батальйонами, полком), керував полковою учбовою командою та ін. У серпні 1896 р. В. Малявчик отримав звання штабс-капітана. Монотонна робота тривала до січня 1907 р. Тоді він був звільнений зі служби з наданням звання підполковника, мундиром та пенсією в 555 руб. у рік [14, арк. 12].

Після виходу на пенсію В. Малявчик продовжив проживати у Луцьку. Зокрема, він значиться в списках домовласників м. Луцьк 1910 р. За даними, поданими волинському губернатору, В. Малявчик мав у місті дерев'яний будинок з прибудовою [3, арк. 45 зв.–46].

У січні 1913 р. В. Малявчик у віці 54 років був утверджений волинським губернатором на посаді луцького міського голови на 4 роки, відповідно до виборів міської думи [14, арк. 13 зв.]. У цей час місто переживало відносно динамічні зміни. Якщо в XIX ст. Луцьк практично не збільшувався ні по кількості мешканців, ні за територією, то напередодні обрання В. Малявчика до міста було приєднано Гнідаву, Красне, Малий і Великий Омеляники, Вулька та Яровицю [2, арк. 263]. Ці приміські села, що перетворилися на райони міста, частково пройшли інкорпорацію до міського життя у попередні десятиліття, зокрема традиційно у таких випадках була налагоджена торгівля сільськогосподарськими та побутовими товарами. У той же час можна говорити про зростання клопотів для міської влади, оскільки потрібно було організувати краще сполучення для новоприєднаних районів міста та ін.

Незадовго перед Великою війною з 1.01.1914 р. наказом Міністерства юстиції підполковника В. Малявчика призначили почесним мировим суддею Луцького округу на 3 роки [14, арк. 3–5]. Імовірно, певну роль зіграло те, що В. Малявчик вже мав досвід ведення суду. В липні 1905 р. він був делегований на короткий час як член тимчасового військового суду в Бердичеві [14, арк. 11–12]. Невідомо, чи В. Малявчик сам виявив ініціативу стати членом цього органу, чи, імовірніше, це відбувалося відповідно до наказів військового керівництва. Тому на основі цих свідчень важко додати якісь риси до особистого портрету В. Малявчика.

Напередодні війни жалування В. Малявчика складало 1500 руб. в рік [14, арк. 7 зв.], що було досить

значною сумою. За доходами його можна віднести до найзаможнішої частини міського соціуму того часу.

За кілька років перебування на посаді міського голови В. Малявчик проявив себе дисциплінованим керівником та виконавцем. Особливо слід відзначити його діяльність, спрямовану на покращення благоустрою міста. Вже в серпні 1913 р. він приймав від виконавців викладену каменем дорогу на Староволодимирській вулиці [4, арк. 41]. В умовах війни дороги руйнувалися особливо швидко і, разом з тим, були особливо важливими, тому у цьому напрямку управа на чолі з В. Малявчиком діяла і надалі. Так, влітку та восени 1916 р. було відремонтовано Братський міст, дорогу від Староволодимирської вулиці до вокзалу через Яровицю, шосе Луцьк-Гнідава [5, арк. 19]. Крім того, у цьому контексті слід згадати і за інші сфери благоустрою – освітлення та зв'язок. Освітлення центральних вулиць міста було налагоджено незадовго перед обранням В. Малявчика на посаду міського голови. А за його головування роботу продовжили в цьому напрямку, незважаючи навіть на військові обставини. Так, наприклад, в жовтні 1913 р. було встановлено освітлення на вулиці, що вела до вокзалу, а в 1915 р. було переоснащено електростанцію відповідно до нових умов роботи [7, арк. 4, 14].

Як колишній військовий, В. Малявчик ставився дисципліновано до наказів військового командування у роки війни на посаді міського голови. У перший рік війни господарські питання залишалися головними у сфері діяльності управи та думи [5, 144]. Важливими були також допомога солдатам, а також сприяння бідуючому населенню Польщі, Бельгії, Галичини. З ініціативи міської управи лучани кілька разів збирали кошти та матеріальну допомогу для солдатів. Зокрема, восени 1914 р. було зібрано 817,71 руб. на заготівлю білизни, потреби резервістів та ін. [10, арк. 175].

В. Малявчик разом із іншими керівниками міста не боявся непопулярних рішень. У зв'язку з великою кількістю солдатів та офіцерів у місті, 5.12.1914 р. міська дума прийняла рішення заборонити продаж алкоголю [6, арк. 393-394]. Незважаючи на численні прохання, в тому числі групові, за підписами десятків власників крамниць, продаж цього товару не дозволяли аж до середини 1917 р. Лише після переобрання міської думи та управи (у ній вже не було В. Малявчика) 13.07.1917 р. відновили продаж алкоголю [12, арк. 22 зв.].

Разом з тим, слід відзначити, що на посаді міського голови В. Малявчик не цурався зловживати службовим становищем. Так, у вересні 1914 р. під час проведення телефонної мережі В. Малявчик разом із деякими іншими очільниками міста ставили вимогу безплатного проведення лінії та обслуговування до будинків деяких міських установ та приватних будинків кількох чиновників, у тому числі міського голови [8, арк. 126-126 зв.]. Крім того, у липні-грудні 1916 р. після того, як місто було відбите в австро-угорців, у Луцьку не вистачало багатьох товарів. Велика кількість торговців розуміла, що в умовах дефіциту товарів існує можливість легкої наживи. В архівних фондах збереглося більше 20-ти запитів луцьких купців на отримання пропуску «вглиб Росії» для закупівлі та довозу у Луцьк предметів першої необхідності. Проте тільки п'ятьом із них було надано такий дозвіл, в тому числі брату міського голови Северину Федоровичу Малявчику [11, арк. 57], який до того навіть не значився в списках відомих луцьких купців та підприємців.

У серпні-вересні 1915 р. міські установи разом із їхніми членами були евакуйовані у зв'язку з окупацією Луцька австро-угорськими військами. Російська армія відступала без паніки, проте евакуація Луцька проводилася неорганізовано через відсутність координації дій між військовим командуванням та місцевими органами. Міська управа на чолі з В. Малявчиком самостійно залишила Луцьк в ніч на 16.08.1915 р., тобто за два тижні до захоплення міста ворогом [9, арк. 125-127]. Найімовірніше, панікою можна пояснити те, що було залишено інвентар, архів, документацію міської думи до 1912 р. [1, 45]. Луцький окружний суд опинився в Ставрополі, чоловіча гімназія – у Білгороді Курської губернії. Сирітський суд, пожежна команда та управа були евакуйовані в Житомир [9, арк. 116, 125-127 зв.]. Відповідальність за таку неорганізованість значною мірою лежала на міських керівниках, у тому числі В. Малявчику.

В. Малявчик разом з багатьма іншими опинився в губернському центрі. Вдалося простежити, чим саме він займався під час евакуаційного періоду. У квітні 1916 р. В. Малявчик, перебуваючи в Житомирі разом з іншими міськими установами Луцька, окрім номінальної посади міського голови, виконував обов'язки контролера Волинської губернської управи, що свідчить про його залученість до владних структур у цей час [16, арк. 71 зв.].

Вже 1.06.1916 р. члени міської управи разом з В. Малявчиком, одними з перших, повернулися до Луцька. Вони відновили роботу міської управи, незважаючи на численні організаційні та матеріальні проблеми [9, арк. 140]. У цей час діяльність В. Малявчика, як і інших членів управи та думи, була спрямована на першочергове забезпечення мешканців міста продуктами харчування та товарами першої

необхідності, проте ситуація залишалася досить складною. Склад луцької міської думи значно змінився за результатами виборів у квітні 1917 р. В. Малявчик залишив посаду міського голови [12, арк. 16]. За роки своєї військової служби та перебування на посаді міського голови його нагородили орденом св. Станіслава 3 ступеня, св. Анни III ступеня і срібною медаллю на пам'ять царювання Олександра III [14, арк. 7 зв.].

З квітня 1917 р. ім'я В. Малявчика не згадувалося в органах міського самоуправління більше двох років. У період квітня 1917 р. – першої половини 1919 р. майже всі міські органи самоврядування мали соціалістичне забарвлення. До їх діяльності В. Малявчик не був причетний. Ситуація змінилася лише в грудні 1919 р. У той час Луцьк перебував вже під контролем польських військ. В. Малявчик разом з кількома іншими відомими лучанами (Л. Даль, В. Прайзлер та ін.) був обраний 19.12.1919 р. до Почесної комісії промислового податку [13, арк. 149]. Очевидно, це свідчить про політичні погляди В. Малявчика. Можна припустити, що він негативно оцінював діяльність органів луцького самоврядування у 1917–1918 рр. і зміг порозумітися тільки з представниками польської влади, які мали набагато консервативніші у політичному вимірі погляди.

На жаль, не вдалося поки що віднайти свідчень про подальшу долю В. Малявчика, а також його сімейний стан. Загалом, життя та діяльність обраної нами для дослідження особистості припали на досить різні за своїм характером часи. Наприкінці XIX – на початку XX ст. В. Малявчик жив досить типовим для провінційного офіцера життям – робив кар'єру, займаючись організаційною роботою у кількох військових частинах, що дислокувалися в Луцьку. Він вийшов у відставку в 1907 р., маючи звання підполковника. 1907–1913 рр. є поки що маловідомим етапом у житті В. Малявчика. Він залишався в Луцьку, беручи, очевидно, активну участь у міському житті. На 1913–1917 рр. припадають найцікавіші та найкраще освітлені в архівних джерелах роки життя та діяльності В. Малявчика. Перебуваючи на посаді міського голови, він проявив себе дисциплінованим організатором міського самоврядування, виконавцем наказів військового командування та цивільного керівництва. Багато фактів із життя та деякі рішення В. Малявчика говорять про щирий патріотизм стосовно Російської імперії. Тому можна припустити, що подальша громадянська війна важко сприймалася ним не тільки з матеріальної точки зору, але й із емоційної. Лише наприкінці 1919 р. йому вдалося знайти спільну мову з представниками польської влади.

1. *Бернадський Б. Бої за Луцьк влітку-восени 1915 р. / Б. Бернадський // Минуле і сучасне Волині: Літописні міста і середньовічна культура. Матеріали VIII Волинської обласної історико-красознавчої конференції 27–29 листопада 1995 року. – Луцьк : Надстир'я, 1998. – С. 44–47.*

2. *ДАВО, ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк, Луцького повіту, Волинської губернії, оп. 1, спр. 542. Переписка з волинською губернською комісією та луцьким міським справником про купівлю нової зброї для переозброєння міських городових Луцької поліцейської команди, 1903–1915 рр., 455 арк.*

3. *ДАВО, ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк, Луцького повіту, Волинської губернії, оп. 1, спр. 865. Переписка з волинським губернатором про стягнення податку з нерухомого майна і списки дворян-домовласників м. Луцьк, 1909–1911 рр., 70 арк.*

4. *ДАВО, ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк, Луцького повіту, Волинської губернії, оп. 1, спр. 884. Прохання жителів м. Луцьк і постанови міської думи про благоустрій вулиць та площ м. Луцьк, 1909–1919 р., 58 арк.*

5. *ДАВО, ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк, Луцького повіту, Волинської губернії, оп. 1, спр. 999. Переписка з жителями, поліцейськими наглядачами про ремонт шосейних доріг м. Луцьк, 1911–1916 рр., 19 арк.*

6. *ДАВО, ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк, Луцького повіту, Волинської губернії, оп. 1, спр. 1052. Протоколи засідань Луцької міської думи і переписка з волинським губернатором про встановлення твердих цін на продукти харчування в м. Луцьк, 1912–1919 рр., 434 арк.*

7. *ДАВО, ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк, Луцького повіту, Волинської губернії, оп. 1, спр. 1145. Переписка з Луцьким електротехнічним товариством і постанови Луцької міської думи про освітлення вулиць та площ м. Луцька, 1913–1919 рр., 176 арк.*

8. *ДАВО, ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк, Луцького повіту, Волинської губернії, оп. 1, спр. 1318. Постанови Луцької міської думи, 1914 р., 164 арк.*

9. *ДАВО, ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк, Луцького повіту, Волинської губернії, оп. 1, спр. 1577. Циркуляри волинського губернатора і переписка з Луцьким казначейством про евакуацію установ з м. Луцьк та здійснення допомоги населенню, що постраждало від військових дій, 1916–1917 рр., 148 арк.*

10. *ДАВО, ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк, Луцького повіту, Волинської губернії, оп. 1, спр. 1578. Циркуляри волинського губернатора про міри по забезпеченню населення продуктами харчування та переписка про відкриття хлібопекарні в м. Луцьк, 1916 р., 266 арк.*

11. ДАВО, ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк, Луцького повіту, Волинської губернії, оп. 1, спр. 1595. Заяви мешканців м. Луцьк про видачу пропусків для виїзду з міста, 1916 р., 115 арк.

12. ДАВО, ф. 3. Луцька міська управа, м. Луцьк, Луцького повіту, Волинської губернії, оп. 1, спр. 1610. Список членів луцького комітету партії та соціалістів-революціонерів, що брали участь у виборах у міське самоуправління. Постанови Луцької міської думи та переписка з губернським старостою про вибори міського самоуправління, 1917–1919 рр., 140 арк.

13. ДАВО, ф. 158. Магістрат м. Луцьк, оп. 1. Загальний відділ, спр. 6. Книга протоколів засідань магістрату м. Луцьк за 1919 р., 156 арк.

14. ДАВО, ф. 292. З'їзд мирових суддів Луцького судового мирового округу, м. Луцьк, Луцького повіту, Волинської губернії, оп. 1, спр 91. Особова справа мирового судді Василя Федоровича Малявчика, 1914 р., 19 арк.

15. Прищепя О. Міста Волині у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. / Олена Прищепя. – Рівне : ПП ДМ, 2010. – 287 с.

16. ЦДІАУК, ф. 930. Волинський губернський комітет Всеросійського земського союзу, м. Житомир, оп. 1, спр. 15. Циркуляри комітета, 1917 р., 100 арк.